- Каляды. У беларускім каляндарным фальклоры Каляды азначаюць зімовыя традыцыйныя святы.

У цэнтры гэтага абраду абавязкова былі абходныя песні - "каляды", "шчадроўкі".

Да зімовага песеннага цыкла адносяцца хараводныя і гульнявыя песні, якія з'яўляюцца часткай калядных гульняў (яны складалі другую групу зімовых песень). Як прыклад можа быць паўночна-беларуская калядная гульня "Жаніцьба Цярэшкі", а таксама гульні "Яшчук", "Халімон", "Зязюля", "Гусары", калядныя харводы "Заінька", "Падушачкі", "Грушка".

Трэцюю групу зімовых песень складалі піліпаўскія (або мікольскія), якія выконваліся звычайна ў хатах і былі папярэднікамі калядных зімовых песень. Гэтыя песні спяваліся ў доўгія вечары піліпаўскага посту, калі жанчыны бралі з сабою пралкі і збіраліся ў адной хаце.

Самы працяглы па часе і самы разнастайны па абраднасці і песенных жанрах - веснавы перыяд. Да яго адносяцца масленічныя песні, песні гукання вясны, валачобныя, юр'еўскія, траецкія, русальныя і інш.

Веснавыя абходы хат і двароў у беларускім песенным календары пачынаюцца з песень валачобнікаў. Відавочна гістарычная сувязь гэтых песень з абходнымі калядкамі па зместу, значэнню, па стылевых прыметах.

Далей у веснавым цыкле значнае месца адводзіцца юр'еўскім песням. Юр'еўскае свята звязана з выганам скаціны на "юр'еўскія росы".

На стыку сустрэчы вясны і лета -- траецкія і русальныя песенныя абрады. Нельга разглядаць веснавы цыкл без карагодаў, яны -- неад'емная яго частка. Пачынаецца веснавы цыкл карагодам "Проса" ("А мы проса сеялі, сеялі") і заканчваецца карагодам "Страла" ("Ой, пушчу стралу па сялу, сялу").

Асобную групу веснавога цыкла складаюць разнастайныя лірычныя і апавядальныя песні, умоўна прымеркаваныя да веснавога часу. Гэта лугавыя, палявыя, лясныя.

Летні песенны цыкл уключае святы Купалле, Жніво. Ядро жніўнага цыкла склалі найбольш значныя ў беларускай каляндарнай традыцыі працоўныя жніўныя песні. Гэта абрадавыя, зажыначныя і дажыначныя песні.

Своеасаблівы восеньскі цыкл каляндарнага фальклору. У ім шмат працоўных палявых песень, а таксама лірычных. Яго лічаць самым лірычным сярод усіх каляндарных цыклаў, нягледзячы на жанрава-тэматычную разнастайнасць песень, якія сугучны з характарам восеньскай прыроды. Найбольш цікавыя песні гэтага цыкла "Як жнуць ярыцу", "Як лён ірвуць", "Як убіраюць грэчку", а таксама святы "Свята восеньскага Юр'я", "Вялікія дажынкі", якія святкуюцца пасля ўборкі ўраджаю.

Каляндарна-песенны фальклор дае магчымасць студэнтам уявіць быт і светаўспрыманне папярэдніх пакаленняў, пазнаёміцца з іх традыцыямі, зместам, асаблівасцямі абрадаў. Гэта ў сваю чаргу дапамагае сцэнічнаму ўвасабленню фальклорнага матэрыялу.

Жарава Д.І.,
выкладчык

ФАРМІРАВАННЕ МАСТАЦКА-ВОБРАЗНАГА МЫСЛЕННЯ АСОБЫ СРОДКАМІ МУЗЫКІ

Мысліцеляў здаўна займала ідэя аб сэнсе і прызначэнні музыкі, аб яе ролі ў жыцці чалавека, у выхаванні асобы. Пры дапамозе музычнага інструмента, у гучанні якога факусіруецца нябесная гармонія, можна настроіць і душы асоб, якія слухаюць музыку. Іменна гэтым вылечваюцца іх нервы, душа вызваляецца ад афектаў (гневу, пажадлівасці, страху і г.д.), чалавеку вяртаецца яго пачатковая гарманічнасць. Паводле Арыстоцеля, грамадства само павінна быць заклапочана гарманічным развіццём сваіх грамадзян, паколькі чалавек ёсць істота сацыяльная.

Разглядаючы праблему музычнага выхавання асобы, мы выдзяляем некалькі функцый музыкі. Хочацца падкрэсліць яе ролю ў фізіялагічным уздзеянні на чалавека і яго маральным выхаванні.

На працягу апошніх паўтара вякоў пастаянна ўзмацняецца тэндэнцыя да скарачэння тэрміну фізічнага выспявання (працэс акселерацыі). У выніку гэтага адбываецца некаторае адставанне маральна-псіхалагічнай і сацыяльнай сталасці маладога чалавека, што ўносіць у "пераходны" ўзроставы перыяд адносную дысгарманічнасць. Своеасаблівае рэгуляванне паміж дэфіцытам духоўнай сталасці і фізічным выспяваннем у многім выконвае мастацтва. Усякае мастацтва адлюстроўвае рэчаіснасць.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Калі чытаем апавяданне або раман, перад намі праходзяць жыццёвыя падзеі, вобразы людзей, пейзажы. Мы бачым рэальныя прадметы на малюнках і палотнах мастакоў. Ну, а што ж музыка? Неадназначнасць музыкі адзначалі многія. "Музыка пачынаецца там, дзе канчаюцца словы" (Г.Гейнэ). Пачнем з таго, што ў музыцы таксама адлюстроўваюцца рэальныя прадметы. Многа прыкладаў, калі цэлыя творы і асобныя старонкі прысвячаюцца адлюстраванню прыроды і жыцця людзей. Нарэшце, музычная літаратура багатая партрэтамі, у якіх адлюстраваны многія знешнія рысы розных людзей - амаль да іх паходкі, жэстаў і галасоў. Музыка можа адлюстраваць сонечны дзень і глухую ноч, зару і бліскавіцу. Даўно заўважана аналогія паміж музыкай і мовай. "Добра вымаўленае слова - ужо музыка", - гаварыў К.Станіслаўскі. Эстэтычнае ўспрыманне музычнай інтанацыі дапускае яе спалучальнасць з чалавечай мовай, а праз яе і з чалавечымі думкамі і пачуццямі. Гэтыя абставіны дазваляюць успрымаць музычны твор не як гукагалаваломку, а як адлюстраванне душы і розуму чалавека.

Музыцы даступна і ўвасабленне думак. Асабліва вялікія магчымасці ў гэтых адносінах музыка набывае ў праграмных сачыненнях, назвы якіх, як правіла, увасабляюць асноўны змест музычнага твора. Часам у якасці праграмы можа выступаць вобразны змест твораў мастацтва (жывапіс, скульптура, нават архітэктура). Змест музыкі -- гэта перапляценне, зліццё пачуццяў і настрою з адлюстраваннем чалавека і прыроды, з роздумам аб свеце. Ёсць яшчэ адзін важны бок у змесце музыкі, як і ўсякага мастацтва, -- эстэтычная ацэнка рэчаіснасці. Ацэньваючы прадмет эстэтычна, мы вольна ці нявольна суадносім яго з тым уяўленнем аб цудоўным, з тым эстэтычным ідэалам, які існуе ў нашай свядомасці.

Эстэтычныя ідэалы ў розных людзей розныя. Яны звязаны з класавым светапоглядам і грамадскімі імкненнямі, з нацыянальнымі, гістарычнымі і сацыяльнымі ўмовамі жыцця. У рэальным жыцці мы далёка не заўсёды даем прадметам эстэтычную ацэнку, а ў мастацтве яна прысутнічае заўсёды. Музыка, глыбока ўспрынятая і асэнсаваная чалавекам, уздзейнічае на яго адносіны да свету, на ўсё яго разуменне. Гэта канчатковы вынік складанага працэсу ўспрымання і перажывання музыкі.

Што ж такое музычная культура асобы? Паколькі мастацкая культура грамадства выступае ў якасці унікальнай гарманічна арганізаванай сістэмы мастацкіх каштоўнасцей розных відаў мастацтва, якія дазваляюць гарманічна функцыянальна ўздзейнічаць на асобу (выконваюць выхаваўчыя, эстэтычныя, пазнавальныя і інш.функцыі), то музыка ў найбольшай ступені нясе мастацкую культуру. Таму музыка садзейнічае арганізацыі мастацкага спосабу жыцця. Мастацкі спосаб жыцця можна разглядаць як паказчык узроўню культуры асобы. Удзел у музычнай творчасці праз розныя формы музычнай дзейнасці, развіццё маральна-эстэтычных бакоў асобы пад уздзеяннем яе музычна-культурнага патэнцыялу, высокі ўзровень ведаў у музыцы і ацэначных уяўленняў - - усё гэта прыметы, што вызначаюць якасць музычнай культуры суб'екта, яго ўзровень музычна-культурнага развіцця.

Таму вельмі важна разумець і прапусціць скрозь прызму сваёй асобы музыку розных эпох і стыляў, навучыцца тонка рэагаваць на ход музычнай думкі, яе настрой. "Успрымаць мастацтва можа быць гэтак жа цяжка, як і ствараць яго", - гаварыў А.Талстой.

Пякуцька А.В.,
канд.пед.навук,
дацэнт

СТАРАДАЎНЯЯ ДУХОЎНАЯ ХАРАВАЯ МУЗЫКА Ў СІСТЭМЕ ПАДРЫХТОЎКІ КІРАЎНІКА АМАТАРСКАГА ХАРАВОГА КАЛЕКТЫВУ

У сучасны момант ва універсітэцкай сістэме адукацыі адбываюцца сур'ёзныя змены, сутнасць якіх -- у павышэнні эфектыўнасці падрыхтоўкі кадраў. Асобнае месца ў гэтай сувязі адводзіцца фарміраванню кіраўніка аматарскага харавога калектыву новага тыпу.

Такая неабходнасць узнікла з адраджэннем нацыянальнай культуры. У апошнія гады атрымала сваё развіццё старадаўняя духоўная харавая музыка. У Мінску і іншых гарадах рэспублікі пашыраецца ўжо існуючая вялікая сетка хароў старадаўняй музыкі. Але іх кіраўнікі ў сваёй большасці не маюць спецыяльнай падрыхтоўкі. Хормайстры такіх калектываў усё больш адчуваюць неабходнасць павышэння прафесійнага ўзроўню.

РЭПАЗІТОРЫЙ БГУКИ